

(НЕ)САВРШЕНО СЕЋАЊЕ НА ПИСЦА

*Once out of nature I shall never take
My bodily form from any natural thing.*

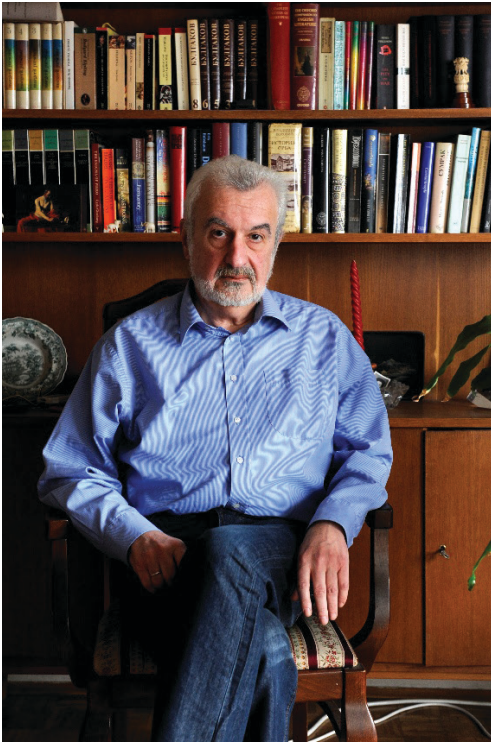
W. B. Yeats, "Sailing to Byzantium"

Нисам од оних који у све што пишу уносе властити доживљај. Али овом приликом не знам како бих другачије могао да поступим. Ту где промине Велики Скупљач нема места навикама и уобичајеностима, његов студени дах опомиње на то да време није пешчани сат који се једноставно може окренути на супротну страну, оно цури само у једном смеру, неповратно, остављајући једино избор између памћења и заборавља.

Радослава Петковића – пре него што ће и за мене, као за друге познанике и пријатеље, постати једноставно: Вава – упознао сам у просторијама Задужбине Иве Андрића у Београду. Било је то поткрај осамдесетих година прошлог века, када сам као постдипломски јуноша с Одсека за југословенске књижевности Филолошког факултета отишао у Улицу Милутина Бојића 4 да потпишем документ о двогодишњем стипендирању из средстава Задужбине. На улазу ме је дочекао њен секретар, тада већ знан као аутор *Сенки на зигу* и још неких књига. Сомотски сако, кравата, фазонирана брада, уљудан и благо суздржан осмех – то су меморијски остаци поменутог сусрета. Да, и утисак да је писцу *Пуша у Двирад* и *Зайиса из Јодине јајога* некако ту и место (тек знатно после дознаћу и да је реч о потомку једне од старих грађанских породица, који је између осталог био у сродству и са славним песником Владиславом Петковићем Дисом).

Биће да смо се – памћење често необјашњиво задрема, попут кућног мачка – неко време после тога најчешће виђали на књижевним промоцијама и седељкама, на којима се размене мишљења о овоме и ономе и склопе (или не) међусобна разумевања. Од почетка суморних и сумрачних деведесетих, сећање је ту већ знатно поузданије, били смо такорећи полусуседи, на новобеоградском потезу између старог „Меркатора” и Студентског града, и то је по природи ствари допринело чешћем сусретању. На дунавском кеју и сплавовима, најчешће, а понекад и у кућним околностима.

Још се живо сећам зачуђености будућег аутора *Олега о мачки*, једном, кад сам свратио у стан у којем је живео с мајком, а њихова пругаста маца Бела без оклевања ми се одмах пријатељски сместила у крило, праћена коментаром власника да то иначе никад не ради с непознатима (много воде протећи ће Дунавом, недалеко од Вавиног тадашњег стана, до момента кад ћу, деценијама игноришући његову пријатељску опаску, најзад и сам постати непоправљиви љубитељ мачака). Иста мачка бдела је после дању, и још више ноћу, по ауторовом казивању, верна као какав египатски кип оног лета кад је уз обавезну чашу вина, цигарету-на-цигарету, и Вивалдија или Баха Вава хитао да оконча *Судбину и коменшаре*, роман којим

2018, Рагослав Пешкович (фото: Горан Срданов)

је ван сваке основане сумње испунио дечачки сан да постане Писац уистину, једном и засвагда, побравши ваљда све награде које је те године било могуће добити.

Коју годину доцније, у *Панчевцу* (тада тврдом опозиционом гласилу), објављен је интервју с Петковићем под необичним насловом, не баш срећно истргнутим из једног од његових одговора – „Ужас сопственог лика у огледалу”. Како то неретко бива, Н. П. и ја, који смо га због пасионираног занимања за езотерично и херметично – тако читог доцније, у роману *Савршено сећање на смрт* – у немилосрдном пријатељском задиркивању тих година звали Нечастиви, искористили смо пригоду да уз грохот констатујемо како је у његовом случају тај ужас сасвим логичан и неизбежан. „Па ви и не знате шта говорите”, са спокојством онога који памти више и дуже одвратио је наш Нечастиви, „да знате, не бисте то казали, јер Тај о којем говорите

заправо нема свој одраз!” Будући да је реч о времену без Википедије и сличних дигиталних чудеса, није било лако стрпети се до повратка кући и могућности ближег обавештавања о ономе о чему је каснији аутор *Византијској интјернеша* однекуд знао тако много и поуздано.

Ето, то је био Вава Петковић – ерудиција која се не прси и не размеће већ се испољава смотрено и сврсисходно, онда кад ваља и неопходно је, по правилу откривајући оно што нисмо знали у ономе што смо били убеђени да знамо. Зато и јесте вероватно понајбољи есејиста савремене српске књижевности после оног другог Ваве, Христића, с којим га спаја способност да пише јасно и занимљиво, а опет обавештено и садржајно, саопштавајући сасвим оновременске ствари старински лепим изразом. Тако ми изгледа данас, кад све је већ само у бисагама сећања, а оне лако буду начете и празне се, мање или више, а да то и не приметимо у пробијању кроз године, да би најпосле у њима остало оно што ваљда и треба да остане.

Присећам се, тако, једине прилике да надамак самог мора видим Писца који је од *Двирага* до *Судбине*, и од *Извештаја о кући* до *Савршеног сећања*, на вољу вам, толико писао о великој води, особито морској, и њеном значењу у нашем брођењу пучином што је животом зовемо. Шта је друго него поручник царске морнарице могао да буде Павел Волков, главни актер оног судбински надахнутог романа о јунацима „који у разним тренуцима носе разна имена”, крећући се, стварно или замишљено, између Крфа, Трста, Малте, Венеције, и можда још понеког града на обали,

којега у овом часу никако да се сетим?... Морнар је, уосталом, и то завазда, и онај Малтежанин звани Корто, што *Судбином и коменџарима* промиче мимо знања и завештања његовог артистичког родитеља, Хуга Прата. А у приповедном епицентру великог романа-сећања на пропаст Византије налази се, дакако, цивилизацијски (не)стварни *џрирад*, Цариград-Константинопољ-Истанбул, смештен на средокраћу прошлости и садашњости, Црног и Средоземног мора, како друкчије?

2011, Трсиј (из џривајшне архиве)

Елем, прилика коју сам поменуо указала се у Бару, најјужнијој луци с ове стране Јадранског мора и мом завичајном граду, једног лета невеселих деведесетих, кад је први пут на „Барском љетопису“ гостовала екипа аутора „Времена књиге“. Сваке вечери на промоцијама одабраних издања у Дворцу краља Николе, писци и ми, локална менаџерија, дању смо тумарали барским плажама и оближњим кафићима. Вава је некако био самозатајан, донекле изненађујуће, будући да се обрео на мору, он, који је у то време још поседовао породични стан на северном Јадрану, у Ровињу, у којем је пре „оног“ рата (чини се да смо ми овде увек између „оног“ и „овог“ рата) по правилу проводио дуга топла лета. Кад кажем „самозатајан“, мислим на то да – дођавола! – не могу да се сетим и да ли је у тих неколико дана уопште ушао у море (ако и јесте, беше то само накратко, сасвим сигурно).

Будући аутор *Савршеној сећања* мање је, казује (не)поуздано сећање, разговарао, више пушећи и гледајући у пучину. Чињеница је да Бар ипак није Ровињ, могуће да је о томе мислио. А можда је и снатрио, баш о Јејтсу размишљајући, једном од омиљених песника, и његовом фамозном „Једрењу у Византију“, у коју се одавно већ стиже само духовном навигацијом по невидљивим Хроновским координатама?... *And therefore I have sailed the seas and come / To the holy city of Byzantium...*

Сетићу се тог утиска неколико година после, у време бомбардовања, за разговора у којем се Петковић, недуго пре тога накратко политички ангажован, након овдашњег почетка прогона неистомишљеника запитао није ли време да се склони, рецимо у Црну Гору, носећи са собом најнеопходније, с мачком на првом месту, наравно. Идеја о одласку остаће ипак само идеја после закључка да би мачка за оне на граници могла бити упозорење о могућем трајнијем избивању, а то значи и повод за „патриотско” привођење. Писац ће остати ту где је и био, за својим радним столом, уз крзнену асистенткињу, вино и цигарете, о одласку снатрећи. Као и у „епизоди” с морем, најсветлијим одредиштем у које није нужно ни загазити, јер довољно је имати га у оку или уму, прижељкивано путовање је заправо више било духовна пустиловина и душевни вентил но стварни покрет или гест. Заправо: сама могућност одласка и путовања као иницијација у оно што је човеку неопходно да се не би осетио сасвим сапетим и безизлазним.

Сад, кад ствари изгледају тако коначне, чини ми се да се ту негде налази и само језгро књижевне уобразиље Радослава Петковића. Већ први његов роман обзнањује ту трајну опсесију. *Пуш и Двиџрад* приповест је о трагању за прошлошћу и садашњошћу које се непрекидно пресецају и сустичу у приповедању, а на чијем почетку стоји хроника тог града-споменика као отеловљења чежње за (не)постојећим простор-временом што јесте и није наше. „Далеко и близу Двиграда”, записаће зато аутор у накнадном „Предговору”, писаном три деценије после првог издања, питајући се: „Колико сам икада, чак и у свим оним дугим годинама кад нисам долазио у Истру, био далеко од Двиграда? [...] Колико смо у стању да се приближимо – и удаљимо, свеједно – и прошлости али и оној садашњости у коју смо уроњени?...”

Баш тако, удаљавајући се од завичаја да би се приближио сопственом, најфинијем и најскривенијем унутарњем простору, ближећи се далеким метрополама да би се удаљио од овешталог знања и предубеђења о њима, у *Сенкама на зиду* путује и Иван Ветручић, имагинарно, поседнут умећем ређања покретних слика, међу којима посебно место има најава филма „Последњих дана Византије”, до које ће ова уметност на свој начин допутовати деценијама доцније, сликама од речи у *Савршеном сећању*. И то тек да би нам онда приповедала о неизбежности одласка и бекства из тог царског града који ће бити сатрт и умрети да би потом неумитно постао други град. Или трећи, свеједно, јер градови су у крајњој линији дестинације саме жеље очврснуте у камену или бетону, а њу покреће, вели Писац, „Душа која путује и на свом путу мења само имена, чувајући при томе савршено сећање на смрт”. Смрт као котву и оријентир, а не утегу и ђуле што неповратно потапа на дно, наравно.

Уосталом, тако, имагинарно, путује се и у *Судбини и коменшарима*. Променити „причу” у којој си, да би се својој судбини рекло „Не”, проћи кроз вратнице времена да би се из оног тајанственог врта у Венецији прошло у неко друго време, другу „причу” под другим именом (“*O be some other name!*”), макар и по цену увиђања да човек нигде заправо није слободан од историјске принуде и политичке репресије, које на овај или онај начин прожимају практично све нарative овог себи доследног аутора. То је можда једино што може онај који приповеда и романсира после дуге историје цивилизација, као у некој врсти племените опсене и лепе варке која пишаће успоставља као путовање без краја и конца, у вечитој потрази за вечношћу,

која „не би смела бити само будућа. Вечност би морала бити и прошла”, како се у парадоксу казује у једном од Петковићевих романа о трагању за спокојством у свету који је одавно заборавио на спокојство.

Донекле неочекивано за уобичајена читања и поимања, али утолико снажније и потпуније, уметност Радослава Ваве Петковића у свом крајњем импулсу, сад разумем, стога се заправо указује као ултимативно трагање за Утопијом. И то упркос неотклоњивој свести о противречности тог подстицаја. Или можда баш због ње. Онда кад схватимо да нас овде ништа не држи јер ништа не одговара нашим сновима о пуноћи и срећи, тад постајемо слободни, зар не, да путујемо у будућност и прошлост, у стварне или замишљене просторе, с ове или оне стране, као што је то у машти, примерице, чинио и Џ. Р. Толкин, аутор фамозног *Госпођара Ђрсићенова*, саге која је у Вавиној библиотеци, на моје изненађење у раном периоду нашег пријатељевања, имала почасно место најдраже књиге. Сувише проницљив да би се харчио на дистопију, одвећ истинољубив да би кривотворио Утопију, овде и нарочито сада, писац *Ујошребе вилењака* и *Зайиса из јодина јајода* у својим књигама путовао је зато најчешће кружно кроз време и непредвидиво кроз простор, с готово детињом вером трагајући за постојањем савршеним у својој несавршености, потпуним у својој непотпуности, онако како то може да буде само и једино у лепој имагинацији уметности и књижевности.

Новембар 2019, омаж Данилу Кишу у ЦАНУ (фото: Добрило Малицан)

„Дошло је време да путујем”, рекао је у последњем телефонском разговору, петнаестак дана пре смрти, без трунке илузије о сопственом здравственом стању. Чини ми се да тек сада право разумем ту реченицу. Не, није она била израз резигнације и клонућа, пре је долазила из необичне сабраности и приправности, као плод спознаје о ономе за шта се човек припрема целокупним живљењем, у овом случају: писањем и/или живљењем. Писањем као живљењем. И живљењем као писањем. Јер писање је најчистије живљење. Писање је скидање свих стега и припрема за оно о чему сањаримо, за оно о чему је певао и Јејтс, у духу неспутано једрећи у Византију,

на путовању које беше трансгресија свих повесних, цивилизацијских, физичких граница и лимита: „Кад једном ван природе будем, ја нећу / узети телесни облик ма које природне ствари...” Писање је једина стварна Утопија, јер је чиста имагинација, дакле: слобода.

Па путуј, Петковићу, широко ти море! Једри на Крф, Малту, у Венецију, Трст, Двиград, Ровињ, Византију... Куд год те носе уобразиља, жеља и добри ветрови стварног-имагинарног Медитерана. Слободно плови и једри спокојно према Утопији, Петковићу, као трајном одредишту...

Напокон.